

DİL ARAŞTIRMALARI

Journal of Language Studies

Yıl/Year: 17, Dönem/Period: 2023-Güz/Autumn, Sayı/Number: 33

ISSN 1307-7821 | e-ISSN 2757-8003

YAYIN DEĞERLENDİRME

Review

Uygurca Altun Yaruk (Belgeler)

Kaya, Ceval (2023). *Uygurca Altun Yaruk (Belgeler)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 842 s. ISBN: 978-975-17-5510-0

Aysun Soyer

Dr., Artvin/Türkiye

e-posta aysunsoyer.as@gmail.com

orcid 0000-0002-9638-8315

Atf

Citation

Soyer, Aysun (2023). Uygurca Altun Yaruk (Belgeler). *Dil Araştırmaları*, 33: 285-288.

Başvuru

Submitted

06.09.2023

Revizyon

Revised

23.09.2023

Kabul

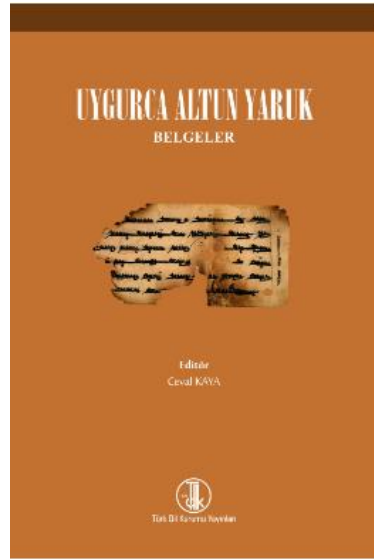
Accepted

03.10.2023

Çevrimiçi Yayın

Published Online

27.11.2023

Altun Yaruk aslı Sanskritçe olan Mahāyāna Budizmine ait sūtralarından biridir. Budizm'in temellerini, felsefesini, Buda'nın hikâyelerini ve vaazlarını içerir. Beş Balıklı Şiňko Şeli Tutuñ tarafından Çinceden Uygurcaya çevrilmiştir. Bu hacimli eser, Türk dil tarihi ve Türk kültürü bağlamında büyük bir öneme sahiptir ve aynı zamanda Eski Uygur edebiyatına ve dolayısıyla Türk edebiyatına önemli katkılarda bulunmuştur.

Eserin en hacimli nüshası St. Petersburg yazmasıdır ve Rusya'nın Petersburg şehrinde korunmaktadır. Berlin nüshası ise Almanya'daki Berlin koleksiyonunda

korunmaktadır. Son yıllarda başka ülkelerdeki Turfan koleksiyonlarından esere ait yeni parçalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu paralel parçalar Petersburg nüshasındaki eksik, tahrip olmuş, sorunlu kısımları onarmak ve kontrol etmek için katkı sağlamaktadır.

Uygurca Altun Yaruk-Belgeler adlı eser Ceval Kaya'nın 2003-2018 yılları arasında yürüttüğü lisansüstü tezlere dayanmaktadır. Belgelerin çeviri yazısını yapanların adları řu şekildedir: Ümit Özgür Demirci, Murat Elmalı, Ayşegül Gözel, Ceval Kaya, Tülin Ayşe Koç, Şenol Korkmaz, Yahya Küçük, Gökhan Kütükçü, Gürşat Polat, Alpay Sarıyıldız, Yusuf Savaşçı, Abdurrahman Seymen, Yıldız Soydan, Emel Topçu, Mithat Usta, Muammer Yücal.

Bu çalışmada Altun Yaruk'a ait 899 parçanın/belgenin transkripsiyonu ile bunlara ait ortak bir dizin yer almaktadır. Ceval Kaya yaptırdığı tezlerde yer almayan belgelerin transkripsiyonunu kendisi yapmıştır.

Eser Önsöz, Transkripsiyon Cetveli, İşaretler, Kısaltmalar, Kaynaklar, Kurgu, Belgeler, Metin ve Dizin bölümlerinden oluşmaktadır.

Ön söz (s. 7) bölümünde eserin türü, çeviricisi, çevirinin tarihi, dili hakkında bilgi verilmiştir. Yine bu bölümde eserin nüshalarından bahsedilmiştir. Ceval Kaya, Altun Yaruk üzerine yaptırmış olduğu tezlerden söz etmiştir. Bu bölümün son kısmında Simone-Christiane Raschmann ve Gerhard Ehlers'e teşekkür edilmiş ve bu eser Uyguristlerin istifadesine sunulmuştur.

Transkripsiyon cetveli (s. 9) tablo halinde işaret, transliterasyon ve transkripsiyon şeklinde üç sütun olarak verilmiştir.

İşaretler ve Kısaltmalar (s. 10) da ayrı başlıklar halinde verilmiştir.

Kaynaklar (s. 11-16) bölümünde çalışmada kullanılan eser kısaltmaları belirtilmiş ve oldukça zengin kaynakçaya yer verilmiştir.

Kurgu (s. 17-18) bölümünde belgelerin yayınlanmasındaki amacın, onları yenide inşa etmek olmadığını, tahrip olmamış kısımlarında günümüze ulaşmış olan dilsel malzemeyi deşifre etmek olduğunu belirtmiştir. Metin kısmında belgenin şablonunun tasarımından bahsedilmiştir. Bu bölüm, kitabın okunup değerlendirilmesi ve karşılaştırmalı okuma yapmak isteyenler için kolaylık sağlamıştır.

Belgeler (19-50) bölümünde, transkripsiyonları verilen belgelerin büyük bir kısmı, Berlin'deki Turfan koleksiyonlarında muhafaza edilmektedir. Bu belgelerin çoğu, Altun Yaruk'a ait olan ve Mainz koleksiyonunda bulunan 183 parçalık koleksiyon, 1987 yılında Ehlers tarafından açıklanmıştır. Raschmann ise Berlin koleksiyonundaki 70'ten fazla nüsha ile ilgili parçaları tanımlamış, aynı belgeye ait olan parçaları bir araya getirerek, 2000, 2002 ve 2005 yıllarında toplam 763 madde altında açıklamıştır.

Katalogda yer alan bazı parçaların Petersburg nüshasında karşılığı bulunmamaktadır; bu parçaların muhtemelen Altun Yaruk'un farklı çevirilerine ait oldukları düşünülmektedir. Belgeler, eski ve yeni numaralarıyla birlikte

kataloglarda detaylı bir şekilde tanımlanmıştır. Ancak burada, sadece yeni numara ve katalogdaki sıra numarası verilmiştir.

Bu bölümde, 899 belge alfabetik sırayla metindeki yerleriyle birlikte sıralanmıştır. Ayrıca, başka koleksiyonlarda tespit edilmiş olan 9 belge de listeye eklenmiştir. Bu belgelerden bazıları birden fazla parçadan meydana gelmektedir. Belgeler yayını hazırlanırken her bir belgenin fotoğrafı ile karşılaştırarak tekrar kontrol edilmiştir gerekli düzeltmeler yapılarak sistemleri birleştirilmiştir.

Tablo 1. Belge bölümünden örnek (s. 21):

Belge	Metin
Mz 138	11495-11503
Mz 139	11553-11561
Mz 140 → U 2433 ...	
Mz 141	11614-11618
Mz 142 + U 3316	8068-8079

Metin (51-681) bölümünde belgeler Ceval Kaya'nın 2021 yılında yayımladığı Altun Yaruk'a göre sıralanmış ve önce belgenin yaygın numarası verilmiştir. Katalog başlığında Ehlers veya Raschmann kataloglarındaki sıra numarası belirtilmiş olup detaylı katalog bilgisine tekrar yer verilmemiştir. *Kaya 2021* başlığında belgenin Kaya 2021'de karşılık geldiği satırlar gösterilmiştir. Tıpkıbasım başlığında "U 9xxx" ile başlayan belgelerin asılları 2. Dünya Savaşında kaybolduğundan dolayı günümüzde bunların sadece fotoğrafları mevcuttur. Bunlar tıpkıbasım olarak daha önce yayımlananlar belirtilmiş fotoğrafına ulaşılamamış belgeler "*" işareti ile gösterilmiştir. Yayın başlığında belgenin en azından yarısı veya bir yüzü daha önce transkripsiyon olarak yayımlanmış ise kaynağı gösterilmiştir. Transkripsiyon başlığında ilgili belgeyi okuyan kişinin soyadı ve tezindeki belge numarası verilmiştir (Demirci 03 vb.). Belgenin transkripsiyonu Kaya 2021 ile uyumlu hale getirilerek gözden kaçmış birkaç transkripsiyon burada düzeltilmiştir. Belgelerde okunamayan veya onarılamayan bölümler transliterasyonla çevrilmiştir. Türkçeye katkı sağlamayan dharani metinleri, metin içine dahil edilmeden, sadece ilgili satırlara [dharani] ibaresi eklenmiştir.

Metin bölümünden örnek (s. 150-151):

U 3253a + U 3213 + U 3483

Katalog: Raschmann 101 (U 3253a + U 3213), Raschmann 730

Kaya 2021: 3147-3195

Yayın: Wilkens 2021: 105 (U 3253a + U 3213)

Transkripsiyon: Demirci 05 (U 3253a), Usta 01 (U3253a), Demirci 06 (U 3213),

Kaya

Ön

2705. (01) t(e)ñrisi burkan olarnıñ ol ö[tünmiş ...]
 2706. (02) edgü edgü tözünler oğlıy[a ... ö]tüg[üñüzler ... asıg]-
 2707. (03) -lıg tusulug titir .. bu sakın[mış ...] amtı m(e)n [... tutuz]-
 2708. (04) -ur m(e)n .. bu sogançig ıduk [... ili]gin kiñürü yadguka
 t[avranıñlar ...]

2709. (05) birök bu nom erdini [... y]adılguça erser .. ötrü m(e)niñ edgü t[ityük ...]
2710. (06) kirtü [... ü]r kiç ödün adasızın tur[gay ...]
2711. (07) [... köt]rülmiş nom iliği atl(ı)g nom [...]
2712. (08) [... törtün]ç bölük ...
2713. (09) [... bilg]e t(e)ñri t(e)ñrisi burkan [...]
2714. (10) [...] üze kalañurup eşidmiş [...]
Arka
2715. ikinti ülüş yit[i ...]
2716. (01) [...] kaçan öz ergüsiñe teg[dükte ...]
2717. (02) [... küvr]üg körür tüşedi .. ol y[eme ...]
2718. (03) [...] yaltrık üze kopdın sı[ñar ...]
2719. (04) [... sak]ışsız ontun sıñarkı bu[rkanlar ...]
2720. (05) sö[gütler ... ü]zeki örgünler üzesinte [...]
2721. (06) üküş ulug tiri[n kuvragları]n t(e)ñriglep olarka nom nomlayu y(a)rılık[amışları ...]
2722. (07) b(e)kiz b(e)lgülüg adırtılıg köz[üntiler] ançulayu ol antag küvrüg [...]
2723. (08) közünmiş adınçığ muñadınçığ [... körünçle]yü kör<ü>r erken [...]
2724. (09) ilginte küvrüg tokıgu ıga[ç ...] altun [...]
2725. (10) ulug bedük yañkulug ün ünär [...]

Dizin (683-842) bölümünde, metinde geçen kelimeler ve geçtiği satırlar gösterilmiştir. Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmadığı için kelimelerin anlamlarına yer verilmemiştir. Bu kelimeler, metindeki halleriyle aynen korunmuştur ve sözlük maddesi şeklinde düzenlenmemiştir. Taban kısmı belgede var olduğu halde devamı belgenin dışında kalan kelimeler, dizinde sonlarına “+” işareti konularak gösterilmiştir.

Dizin bölümünden örnek (s. 718):

bütürü 85, 2273, 2736, 7178, 7200, 7203, 7427, 13008, 13019...

bütürür 4072, 4114, 5646

bütürür+ 7557

Sonuç olarak, Ceval Kaya, Altun Yaruk’un belgelerini tümüyle bir araya getirerek baştan sona inceleyip düzenleyerek araştırmacıların istifadesine sunmuştur. Bu nedenle, eser, sonraki eleştirel ve karşılaştırmalı çalışmalar için Uyguristlere kaynak sağlamıştır. Türklük bilimine sağladığı bu değerli katkıdan ötürü Ceval Kaya’ya tebrik eder, çalışmalarının devamını dileriz.

Kaynakça

- KAYA, Ceval (2021). *Uygurca Altun Yaruk: Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- KAYA, Ceval (2023). *Uygurca Altun Yaruk (Belgeler)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.